

ODABRANA DJELA PIAZZETTINA KRUGA IZ STALNOG POSTAVA STROSSMAYEROVE GALERIJE STARIH MAJSTORA HAZU: PROBLEMI ATRIBUCIJE U STARIJOJ LITERATURI

MARKO FILIP PAVKOVIĆ □ Doktorand – Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb

IM 49, 2018.
IZ MUZEJSKE TEORIJE I PRAKSE
MUSEUM THEORY AND PRACTICE

Ovaj je rad¹ nastao s intencijom sustavnog popisivanja i kritičke obrade cijele bibliografije o tri stilski srodna djela iz stalnog postava Strossmayerove galerije starih majstora HAZU, s osobitim naglaskom na atribucijskim problemima. Riječ je o slikama Piazzettina kruga, koje pripadaju kasnom baroku venecijanske slikarske škole, odnosno stilskom strujanju unutar slikarske produkcije *Settecenta*, poznatome pod nazivom *rococo patetico*.² Nakon autopsije i obrade svake od te tri slike kao zasebne *studije slučaja* (engl. *case study*) rad daje prijedlog revidiranoga atribucijskog određenja za svaku pojedinu sliku.

Sv. Antun Giovannija Battiste Piazzette dosta je rano ušao u zbirku biskupa Strossmayera. Siguran *terminus post quem non* za kupnju slike godina je 1868. jer se ona pojavljuje u Strossmayerovu popisu slika iz te godine (kat. br. 50) te je ondje navedeno da je "slika po Piazzettiju".³ Popis slika biskupova tajnika Mihovila Milka Cepelića iz 1883., iako sadržava i rubriku u kojoj se navode godine kupnje slika, za *Sv. Antuna* godina kupnje nije upisana, ali se ističe da je kupljena posredovanjem kanonika Nikole Voršaka.⁴

Konkretniju potvrdu atribucija je dobila 1956., kada ju je Rodolfo Pallucchini, vodeći *conaisseur* slikarstva venecijanskoga *Settecenta*, uvrstio u monografiju o Piazzetti.⁵ Atribuciju ponovo potvrđuje 1968. u članku *Miscellanea Piazzettesca* navodeći kao argument tipologiju likova.⁶ Usto je smatrao je da je slika nastala oko 1745. uz suradnju učenikā te da je zbog toga koloristički osiromašena jer je oko te godine Piazzetta slikao bucmastu djecu (primjer, pala iz Meduna).⁷ Sliku *Sv. Antun* Piazzetti su 1981. pripisali i autori izložbe *S. Antonio 1231 – 1981*. Naime, Giovanni Gorini u katalogu izložbe navodi da su "unatoč dramatičnosti karakterističnoj za Piazzettu, na slici prepoznatljivi akademizam i suradnja učenika".⁸ Leslie Jones u svom doktorskom radu iz 1981. također potvrđuje atribuciju referirajući se na Palluchinija i Vinka Zlamalika,⁹ a 2004. sliku obrađuje i Jasminka Pirić u sklopu svoga diplomskog rada.¹⁰

U svim Galerijinim katalozima u kojima se spominje, slika je pripisivana Piazzetti. Katalozi iz 1967. i 1982. sadržavaju netočnu informaciju da je slika prvi put ušla u stalni postav tek 1947.¹¹ Uzimajući u obzir Gorinijevu i Palluchinijevu opservaciju, uputno bi bilo da se u novijoj

sl.1. Giovanni Battista Piazzetta (Venecija, 1683. – 1754.) i radionica, *Sv. Antun Padovanski s Isusom*, sredina 18. st., ulje na platnu, 81,7 x 65 cm, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU (inv. br. SG-190)

sl.2. Francesco Capella zvan Daggiù (Venecija, 1714. – Bergamo, 1784.), *Djevojka s ogledalom*, druga četvrtina 18. st., ulje na platnu, 44,6 x 37,5 cm, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU (inv. br. SG-189)

¹ Rad je nastao na temelju seminarskog rada za kolegij *Arhiv, autopsija, atribucija* na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu pod vodstvom prof. dr. sc. Sanje Cvetnić (ak. god. 2013./14.).

² Inv. br. SG-190, inv. br. SG-189 i inv. br. SG-297.

³ Josip Juraj Strossmayer, *Strossmayerov popis* (Đakovo, 1868.), Zagreb, Arhiv HAZU.

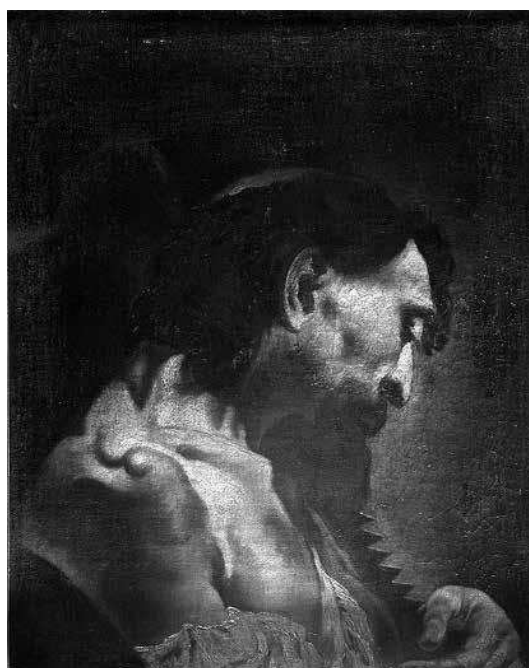
⁴ Za više detalja usporediti: Iva Pasini Tržec; Ljerka Dulibić. *Slike starih majstora u Strossmayerovoj zbirci* nabavljene posredstvom kanonika Nikole Voršaka u razdoblju od 1869. do 1880.; u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti 35*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2011., str. 207-220.

⁵ Kao komparativni primjer navodi sliku *Madonna col Bambino* (Genova, Collezione Viezzoli), jer na obje je slike sentimentalni i blago izvještajući sv. Antun prikazan nasuprot čvrsto modeliranog, malodobnog Krista (usp. Rodolfo Pallucchini, *Piazzetta*. Milano: Aldo Martello Editore, 1956., str. 39.).

⁶ Ondje kao komparativne primjere navodi slike *Madonna e S. Giuseppe Adoranti il Bambino Gesù* (Rim, privatna zbirka) i *Sv. Antun* (Brescia, privatna zbirka). Leslie Jones tvrdi da je slika iz Bresce kopija.

⁷ Usporediti: Rodolfo Pallucchini. *Miscellanea Piazzettesca*; u: *Arte Veneta 21*, Venecija: Alfieri, edizioni d'arte, 1968., str. 120-133.

sl.3. Neznani venecijanski slikar, Sv. Šimun, 18. st., ulje na platnu, 43,3 x 34,7 cm, Zagreb, Strossmayerova galerija starih majstora HAZU (inv. br. SG-297)

literaturi atribucija promjeni u: "Piazzetta, pripisano" ili "Piazzetta i radionica" jer je razvidno da slika kvalitativno ne doseže rang Piazzettina autografa.

Slika *Djevojka s ogledalom* također je evidentirana u *Strossmayerovome popisu* kao Piazzettino djelo i pod nazivom *Prosta Mlečanka po Piazzetti*.¹² Mihovil Cepelić pripisuje je drugom velikanu venecijanskoga *Settecenta* – Sebastianu Ricciju.¹³ U prvom izdanju Galerijina kataloga piše da je to slika "španjolske škole"; od trećega do šestoga izdanja, uz Piazzettu kao autora navodi se kako "neki drže, da bi mogla biti iz španjolske škole". Drugo, sedmo, osmo i deveto izdanje kataloga te dodatci šestom izdanju navode Piazzettu kao autora, a posljednja dva sliku pripisuju Capelli.¹⁴

Atribucijom te slike bavio se samo Grgo Gamulin. Već godine 1950. (*Umjetnost 17. i 18. vijeka u Italiji*) izražava sumnju u Piazzettino autorstvo, a 1955. objašnjava da je "Piazzetta radio slične slike s polifigurama [...] međutim, nema njegove težnje k idealizaciji i klasičnog biljega koji ga uvijek odaje".¹⁵ Kako slika jako podsjeća na Piazzettine radove, smatrao je da je autor netko od njegovih učenika. Godine 1963. objavio je članak *Tko je autor "Djevojke s ogledalom"?*, u kojemu ponavlja da "antiklasično" lice djevojke iziskuje promjenu atribucije, no slika je vrsno izvedena, pa Gamulin zaključuje da je autor mogao biti samo Piazzettin najbolji učenik – Francesco Capella zvan Daggiu. Analizom Capellina opusa utvrđuje da je slika nastala prije umjetnikova odlaska u Bergamo 1757. jer su slike nastale za njegova boravka u tom gradu bile slabije kvalitete.¹⁶ Kasnije precizira dataciju oko 1750. godine, "kad se okrenuo prema snažnijem chiaroscuro".¹⁷ Atribucija je i danas ista te ju je, uzevši u obzir Gamulinove plauzibilne konstatacije, moguće još jedanput verificirati.

Sliku Sv. Šimun Galerija je dobila na poklon od venecijanskog Muzeja Correr 1942. te ju je dugi niz godina pripisivala Benkoviću, ali uz ikonografsko određenje Sv. *Bartolomej*.¹⁸ Godine 1955. ustanovljeno je da Kabinet grafike HAZU posjeduje bakrorez Sv. *Simeon* Giovannija Marca Pitterija,¹⁹ koji je istovjetan toj slici te dovodi u sumnju i njezinu atribuciju u ikonografsko određenje. O tome 1957. piše Renata Gotthardi. Prema natpisima na grafičkom listu zaključila je da je rezan prema nekoj Piazzettinoj slici ili prema djelu nekoga tko ga je kopirao te da Benković ne može biti autor slike.²⁰ Ponukana tim otkrićem, Ivy Kugli nastojala je rekonstruirati provenijenciju slike.²¹ U Veneciji je pronašla dvije gotovo istovjetne slike s prikazom sv. Šimuna, atribuirane Piazzetti, i čudi je da priznati umjetnik poput Benkovića kopira svoga suvremenika i rivala. Usto, nijedna od te tri slike nije bila uvrštena ni u jednu Piazzettinu ili Benkovićevu monografiju.

Prema usmenim izvještajima stručnjaka koji su proveli autopsiju svih triju djela, razvidno je da je Sv. Šimun iz Zagreba naslikan nervoznije te da bi autor ipak mogao biti Benković.²² Zvonimir Wyroubal smatra da je slika slabije kvalitete od Pitterijeva bakroreza, odnosno da je rad lošiji nego što je bio onaj zrelog Benkovića, a malo je vjerojatno da je to Benkovićev mladenački rad jer je on bio pet godina mlađi od Piazzette.²³ Margarita Šimat 1986. otkriva Piazzettin crtež prema kojemu je nastao bakrorez, stoga zaključuje da ta slika nije "kopija prema Piazzetti" nego je rad neznanog autora.²⁴ Galerijini katalogi (10. i 11. izdanje) pripisuju sliku Benkoviću, a posljednja dva donose sintagmu "kopija po: Giovanniju Battisti Piazzetti" i može se reći da je vjerojatno riječ o djelu nekoga venecijanskog slikara *Settecenta*, ali, nažalost, ništa više od toga.

LITERATURA I IZVORI

1. Ljubo Babić; Zdenko Šenoa. 1947. *Katalog Galerije slika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Zagreb: JAZU.
2. Ljubo Babić; Zdenko Šenoa. 1950. *Katalog Galerije slika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Umjetnost do XIX. stoljeća*. Zagreb: JAZU.
3. Josip Brunšmid. 1911. *Akademijaska galerija Strossmayerova*, Zagreb: JAZU.
4. Josip Brunšmid. 1917. *Akademijaska galerija Strossmayerova*, Zagreb: JAZU.
5. Milko Cepelić. 1873. *Cepelićev popis*. Đakovo [rukopis].
6. Ljerka Dulibić; Iva Pasini Tržec. 2008. Slike u Strossmayerovoj galeriji starih majstora nabavljene u Rimu do 1868. godine; u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti 32*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, str. 297-304.
7. Ljerka Dulibić; Iva Pasini Tržec; Borivoj Popovčak; Đuro Vandura. 2009. *Vodič Strossmayerove galerije starih majstora*, ur. Ante Vulin. Zagreb: HAZU.
8. Grgo Gamulin. 1955. Strossmayerova galerija i njeni katalogi; u: *Čovjek i prostor 29-30*, Zagreb: Savez arhitekata Hrvatske, str. 4-5.
9. Grgo Gamulin. 1956. *Umjetnost 17. i 18. vijeka u Italiji*. Zagreb: Litografija.
10. Grgo Gamulin. *Tko je autor Djevojke s ogledalom?*; u: *Večernji list*, 2. XI. 1963., str. 8.

8 Giovanni Gorini. *S. Antonio 1231 – 1981*. Padova: Signum Edizioni, 1981., str. 240.

9 Za više detalja vidjeti u: Leslie Jones. *Slike Giovannija Battiste Piazzette*. New York: New York University, 1981.

10 Detaljnije vidjeti u: Jasminka Piralić. *Venecijansko slikarstvo XVIII. stoljeća u stalnom postavu Strossmayerove galerije u Zagrebu*. Zagreb: Filozofski fakultet, 2004.

11 Usporediti: Vinko Zlamalik. *Strossmayerova galerija starih majstora JAZU*. Zagreb: JAZU, 1967., str. 254. i Vinko Zlamalik. *Strossmayerova galerija starih majstora JAZU*. Zagreb: JAZU, 1982., str. 214. Ostali katalogi osim onih od 1925. do 1950., potvrđuju da je slika od osnutka Galerije do danas bila dio stalnog postava.

12 Josip Juraj Strossmayer, *nav. dj.*, 1868.

13 Usporediti: Milko Cepelić. *Cepelićev popis*. Đakovo, 1873. [rukopis].

14 U Galerijinim katalogima (1967. i 1982.) navedena je netočna informacija da je slika u svim katalogima bila pripisana Piazzetti. Isto stoji i u katalogu izložbe *Umjetnine Strossmayerove galerije* te se ondje također navodi kako je Strossmayer svjesno kupio kopiju "po Piazzetti", no to je bila uobičajena formulacija 19. st. za atributivna određenja.

15 Grgo Gamulin. *Strossmayerova galerija i njeni katalogi*; u: *Čovjek i prostor 29-30*, Zagreb: Savez arhitekata Hrvatske, 1955., str. 4-5 (5).

11. Grgo Gamulin. 1972. Pabirci za sljedbenike G. B. Piazzette; u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti 1-2*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, str. 22-33.
12. Giovanni Gorini. 1981. *S. Antonio 1231 – 1981*. Padova: Signum Edizioni.
13. Renata Gotthardi. 1957. Je li *Sv. Bartolomej* stare galerije ispravno atribuiran?; u: *Čovjek i prostor 64*. Zagreb: Savez arhitekata Hrvatske, str. 6.
14. Leslie Jones. 1981. *Slike Giovannija Battiste Piazzette*. New York: New York University.
15. Petar Knoll. 1922. *Akademijska galerija Strossmayerova*. Zagreb: JAZU.
16. Ivy Kugli. Venecijanski slikari u Galeriji Jugoslavenske akademije. U povodu izložbe remek-djela iz Bečkog Umjetničko-historijskog muzeja *Od Tiziana do Tiepola*; u: *Narodni list 22*. XII. 1955., str. 3-5.
17. Ivy Kugli. 1957. Benkovićev *Sv. Bartolomej*; u: *Čovjek i prostor 64*. Zagreb: Savez arhitekata Hrvatske, str. 6.
18. Rodolfo Pallucchini. 1956. *Piazzetta*. Milano: Aldo Martello Editore.
19. Rodolfo Pallucchini. 1968. *Miscellanea Piazzettesca*; u: *Arte Veneta 21*. Venecija: Alfieri, edizioni d'arte, str. 120-133.
20. Iva Pasini Tržec; Ljerka Dulibić. 2011. Slike starih majstora u Strossmayerovoj zbirci nabavljene posredstvom kanonika Nikole Voršaka u razdoblju od 1869. do 1880.; u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti 35*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, str. 207-220.
21. Jasminka Piralčić. 2004. *Venecijansko slikarstvo XVIII. stoljeća u stalnom postavu Strossmayerove galerije u Zagrebu*. Zagreb: Filozofski fakultet.
22. Kruno Prijatelj. 1952. *Federico Benković*. Zagreb: JAZU.
23. Franjo Rački. 1891. *Akademijska galerija Strossmayerova*. Zagreb: JAZU.
24. Artur Schneider. 1932. *Dodatak VI. izdanju kataloga Strossmayerove galerije*. Zagreb: JAZU.
25. Artur Schneider. 1935. Strossmayer kao sabirač; u: *Spomenica o pedesetoj godišnjici Strossmayerove galerije*, gl. ur. Artur Schneider. Zagreb: JAZU.
26. Artur Schneider. 1939. *Katalog Strossmayerove galeriji. I. Talijanske slikarske škole*. Zagreb: JAZU.
27. Josip Juraj Strossmayer. *Strossmayerov popis* (Đakovo, 1868.). Zagreb: Arhiv HAZU.
28. Indira Šamec Flaschar. 2011. *Akademijska galerija slikab: bibliografija priloga o Strossmayerovoj galeriji starih majstora Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1842. – 1946*. Zagreb: HAZU.
29. Margarita Šimat. 2000. *Sveti Simeon; u: Bakropisi i bakrorezi starih majstora – stara zbirka Kabineta grafike*. Zagreb: Kabinet grafike HAZU, str. 39.
30. Milivoj Šprel; Nikola Mašić. 1895. *Akademijska galerija Strossmayerova*. Zagreb: JAZU.
31. Gabriel Térey. 1926. *Dodatak VI. izdanju kataloga Strossmayerove galerije*. Zagreb: JAZU.
32. Čiro Truhelka; Iso Kršnjavi. 1885. *Sbirka slika Strossmayerove galerije Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*. Zagreb: JAZU.
33. Đuro Vandura. 1990. *Rođenje i djetinjstvo Isusa Krista u slikarstvu od XV. do XVIII. stoljeća*. Zagreb: JAZU.
34. Žarka Vujić; Ljiljana Kolešnik; Ivanka Reberski. 1990. Popis djela starih majstora objavljenih u radovima prof. dr. Grgo Gamulina; u: *Radovi instituta za povijest umjetnosti 14*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, str. 51-80.
35. Ante Vulin, gl. ur. 2006. *Strossmayerova donacija: europska umjetnost od X. do XIX. stoljeća*. Zagreb: HAZU.
36. Zvonimir Wyroubal. 1961. Benkovićeve slike Stare galerije; u: *Bulletin Instituta za likovne umjetnosti 1-2*. Zagreb: JAZU, str. 74-80.

37. Vinko Zlamalik. 1966. *Umjetnine Strossmayerove galerije Jugoslavenske akademije*, Ljubo Babić, ur. Zagreb: JAZU.
38. Vinko Zlamalik. 1967. *Strossmayerova galerija starih majstora JAZU*. Zagreb: JAZU.
39. Vinko Zlamalik. 1982. *Strossmayerova galerija starih majstora JAZU*. Zagreb: JAZU.
40. Vinko Zlamalik. 1985. *Strossmayerova galerija starih majstora JAZU*. Zagreb: JAZU.
41. Vinko Zlamalik, gl. ur. 1989. *Sto godina Strossmayerove galerije 1884 – 1984: izložba u povodu stote obljetnice otvorenja Strossmayerove galerije starih majstora JAZU-a*. Zagreb: MTM.

Primljeno: 12. ožujka 2018.

SELECTED WORKS OF THE PIAZZETTA CIRCLE FROM THE PERMANENT DISPLAY OF THE CROATIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS STROSSMAYER GALLERY OF OLD MASTERS: PROBLEMS OF ATTRIBUTION IN OLDER LITERATURE

This paper systematically lists and critically discusses the whole of the bibliography about three stylistically similar works from the permanent display of the Croatian Academy of Sciences and Arts Strossmayer Gallery of Old Masters, with particular emphasis on problems of attribution. These are pictures of the Piazzetta circle, which belong to the late Baroque Venetian painting school, that is, to a stylistic trend within the Settecento known as rococo patetico. After an analysis and discussion of each of the three paintings as a separate case study, the work offers a proposal for a revised attribution for each individual picture.

16 Usporediti: Grgo Gamulin. Tko je autor *Djevojkice s ogledalom?*; u: *Večernji list*, 2. XI. 1963., str. 8.

17 Grgo Gamulin. Pabirci za sljedbenike G. B. Piazzette; u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti 1-2*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 1972., str. 22-33 (23).

18 Benkovićevim mladenačkim djelom smatrali su je i K. Prijatelj i G. Gamulin (usp. Kruno Prijatelj. *Federico Benković*. Zagreb: JAZU, 1952. i Grgo Gamulin. *Umjetnost 17. i 18. vijeka u Italiji*. Zagreb: Litografija, 1956.).

19 *Sv. Simeon*, inv. br. 5923, 438 x 342 mm. Pitteri je često surađivao s Piazzettom i izvrsno ga je kopirao.

20 Usporediti: Renata Gotthardi. Je li *Sv. Bartolomej* stare galerije ispravno atribuiran?; u: *Čovjek i prostor 64*, Zagreb: Savez arhitekata Hrvatske, 1957., str. 6.

21 Ivy Kugli saznaje da se slika prvotno nalazila u zbirci Campana di Serano u Veneciji i da je bila pripisana Piazzetti, a da je 1906. prenesena u Museo Correr, gdje se prvotno povezivala s Piazzettom, a kasnije s njegovim učenikom G. Angelijem te se u konačnici smatra "djelom Piazzettinih učenika: G. Angelija i F. Benkoviča"; vjerojatno prema usmenoj ekspertizi R. Palluchinija (usp. Ivy Kugli. Benkovićev *Sv. Bartolomej*; u: *Čovjek i prostor 64*, Zagreb: Savez arhitekata Hrvatske, 1957., str. 6.).

22 Usporediti: Ivy Kugli, *nav. dj.*, 1957.

23 Usporediti: Zvonimir Wyroubal. Benkovićeve slike Stare galerije; u: *Bulletin Instituta za likovne umjetnosti 1-2*, Zagreb: JAZU, 1961., str. 74-80 (74-75).

24 Margarita Šimat. Sveti Simeon; u: *Bakropisi i bakrorezi starih majstora*, Zagreb: Kabinet grafike HAZU, 2000., str. 39.